

Poznań, 20 września 2023r.

dr hab. prof. UAM Beata Jachimczak
Wydział Studiów Edukacyjnych
Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu

**Recenzja pracy doktorskiej mgr. Sebastiana Mrózka
pt. „Osoba z niepełnosprawnością w strategiach gminnych – analiza zapisów
w perspektywie inkluzji” napisana pod kierunkiem prof. dr. hab. Zenona Gajdzicy
oraz dr Beaty Skotnickiej**

Recenzowana przeze mnie praca doktorska podejmuje problem ważny i mieszczący się w obszarze badań pedagogicznych skupiający się na problematyce osób z niepełnosprawnościami w strategiach gmin.

Już tytuł rozprawy, *Osoba z niepełnosprawnością w strategiach gminnych. Analiza wybranych zagadnień w perspektywie inkluzji społecznej i edukacyjnej*, wskazuje, że mamy do czynienia z szerokim ujęciem zagadnienia życia osób z niepełnosprawnością w kontekście odpowiedzialności samorządów za tworzenie rozwiązań sprzyjających funkcjonowaniu każdego członka tej społeczności ze szczególnym uwzględnieniem grupy narażonej na marginalizację. Sam Autor na stronie 137. wskazuje, że w prowadzonych badaniach i analizach „przyjęto, że tematyka zapisów dotyczących osób z niepełnosprawnościami w strategiach gminnych jest nie tylko zagadnieniem interesującym poznawczym, ale także wpisującym się w realizowanie założeń nurtu inkluzji tej grupy osób (z niepełnosprawnościami - dop. recenzenta)”. I faktycznie w dalszej części pracy przybliży problem inkluzji osób z niepełnosprawnościami w kontekście ich włączania w nurt życia społecznego. Warto w tym momencie wskazać, że takie umiejscowienie rozważań badawczych wpisuje się pragmatykę działań podejmowanych na rzecz dostępności i partycypacji społecznej każdego człowieka. Narzędziem dla tego typu praktyk mają być między innymi Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (ze zmianami z roku 2020); Ustawa z dnia 15 czerwca 2012 r. o ratyfikacji Konwencji o prawach osób niepełnosprawnych; Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami oraz szereg

innych aktów prawnych regulujących inkluzję społeczną i edukacyjną¹. Podjęty zatem przez Doktoranta zamysł badawczy wpisuje się w poszukiwania skutecznych rozwiązań lokalnych sprzyjających włączaniu osób z niepełnosprawnościami w obszary edukacyjne i społeczne.

Warto podkreślić na wstępie nietypową strukturę dysertacji doktorskiej, która w tym przypadku składa się z dwóch części (stanowiących integralną całość). Są to:

1. Publikacja – Osoba z niepełnosprawnością w strategiach gminnych. Analiz wybranych zagadnień w perspektywie inkluzji społecznej i edukacyjnej, Wydawnictwo Edukacyjne Akapit, 2021
2. Osoba z niepełnosprawnością w strategiach gminnych. Analiza zapisów strategii gmin powiatu cieszyńskiego- perspektywa badawcza, rozprawa doktorska (promotor: prof. Zenon Gajdzica, promotor pomocniczy dr Beata Skotnicka, Uniwersytet Śląski, 2023

Takie połączenie sprawia, że publikacja z 2021 roku stała się pogłębioną analizą teoretyczną stanowiącą ramy dla projektu badawczego, którą w niewielkim stopniu Doktorant uzupełnił w drugiej części rozprawy. Dalsze części dysertacji doktorskiej stanowią rozdziały dotyczące opisu metodologicznego, analizy badań własnych, wnioski oraz aneksy.

Odnosząc się do całości rozprawy trzeba podkreślić, że Autor wykazał się bardzo dobrą „orientacją badawczą” i podjął się problematyki, która wciąż jest aktualna (a nawet stwierdziłabym nieczęsto podejmowana) w polskiej literaturze naukowej i nawiązuje do badań interdyscyplinarnych łączących aspekty uwarunkowań indywidualnych i społecznych (pedagogicznych, socjologicznych) jakimi są zasoby, uczestnictwo, jakość życia (model przyjęty przez Autora za Brzezińską, Kaczanem, Rycielskim, str. 41) osób z niepełnosprawnością i ich środowiska. Atutem jest to, że podjęty w rozprawie temat osób z niepełnosprawnością został skoncentrowany na ważnym problemie ujęcia go w gminnych strategiach rozwoju. Jak pokazują badania² nie wszystkie gminy zdają sobie sprawę z wagi przygotowywanych dokumentów strategicznych i ich bezpośredniego przełożenia na realizację w praktyce lokalnej. Stąd ważne było opublikowanie części teoretycznej przez Doktoranta w 2021 roku, a nawet sugerowałabym jeszcze szersze upowszechnienie treści dotyczących strategii gminnych (może jako poradnika, przewodnika dla gmin) w ważnym obecnie momencie budowania odpowiedzialności lokalnej za tworzenie warunków dla inkluzji

¹ zob. B. Jachimczak, D. Podgórska-Jachnik (2023), Edukacja włączająca w perspektywie i zadaniach samorządu terytorialnego, Wydawnictwo UŁ/ORE

² np. projekt Model Wsparcia Międzysektorowego realizowany przez Uniwersytet Śląski w 36 powiatach, <https://mwm.us.edu.pl/>

edukacyjnej i społecznej (są to działania związane z wdrażaniem założeń Modelu edukacji dla wszystkich).

Dysertacja doktorska, jak wskazałam wcześniej składa się z publikacji teoretycznej zawierającej cztery rozdziały oraz z tzw. (przeze mnie) części badawczej, w której Doktorant wyróżnił trzy rozdziały oraz wnioski i rekomendacje dla praktyki. Struktura pracy (pomimo jej nietypowego układu i zawartości) jest czytelna, logicznie uporządkowana, spójna. Widoczne jest to, że Doktorant zmierzył się z problematyką bardzo dobrze mu znaną. W czterech pierwszych rozdziałach (zawartych w publikacji z 2021 roku) Doktorant zbudował teoretyczny kontekst dla podejmowanych empirycznych eksploracji. Dokonał w nim poprawnej, pogłębionej charakterystyki kluczowych dla podjętego problemu badawczego pojęć i kategorii, pokazując sposoby ich rozumienia. Ponadto skonfrontował je z pojęciami ugruntowanymi w teorii pedagogicznej, socjologicznej. Część teoretyczna napisana jest w sposób komunikatywny w odniesieniu do adekwatnej literatury tematu.

Całość rozważań teoretycznych rozpoczyna dość szeroko ujęty rozdział dotyczący pojęcia niepełnosprawności w ujęciu modelu biopsychospołecznego z wcześniejszym odniesieniem się do modeli medycznego i społecznego. Zabrakło tu jednak rozważań odnoszących się do perspektywy Disability studies, jak również spostrzeżenia niepełnosprawności w odniesieniu do modelu opartego na prawach każdego człowieka. Powyższe spojrzenie pozwoliłoby Doktorantowi na odniesienie się do koncepcji inkluzji wynikającej z zapisów konwencji i innych aktywów prawnych dotyczących osób z niepełnosprawnością. Z punktu widzenia polityk rozwojowych samorządów mogłoby ukierunkować analizy na realizację prawa osób z niepełnosprawnościami do..., czyli do pełnego uczestnictwa i korzystania z praw obywatelskich.

W kolejnym rozdziale teoretycznym Doktorant zdefiniował pojęcia dotyczące inkluzji osób z niepełnosprawnościami refleksyjnie wskazując na wielość i różnorodność ujęć teoretycznych tego zagadnienia. Warto wskazać, że Autor dokonał dość wnikliwego (a nie jak sam napisał pobieżnego) przeglądu literatury i zaprezentował kilka wybranych stanowisk klasyfikacji i inkluzji społecznej i edukacyjnej.

Całość rozważań teoretycznych zamykają dwa rozdziały dotyczące działalności samorządu wobec osób z niepełnosprawnościami oraz strategii rozwoju jako realizacji koncepcji zarządzania strategicznego. Taki wybór treści jak i zawartość czynionych analiz oceniam bardzo pozytywnie. Tym bardziej, że prowadzone przeze mnie badania także

potwierdzają, że model zarządzania strategicznego zmianą wydaje się być najbardziej efektywny.

Analiza rozdziałów teoretycznych (i treści uzupełniających s. 141-162) wskazuje na posiadaną wiedzę i umiejętność jej syntetycznego zaprezentowania z wyeksponowaniem ważnych zagadnień istotnych z punktu widzenia podejmowanych badań. Dowodzi również o orientacji Doktoranta w poruszanej tematyce i szerokiej znajomości literatury polskiej.

Dalszą część pracy stanowi prezentacja założeń metodologicznych badań własnych. Mgr Sebastian Mrózek w sposób wyczerpujący zaprezentował założenia badawcze oraz organizację badań własnych, wskazując jasno ich usytuowania w badaniach jakościowych. Szczegółowo określił przyjęcie pięciu celów badawczych:

1. Rozpoznanie i opisanie kategorii funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami w perspektywie inkluzji występujących w zapisach znajdujących się w strategiach gminnych gmin miejskich, miejsko-wiejskich oraz wiejskich powiatu cieszyńskiego.

2. Rozpoznanie i opisanie priorytetowych działań odnoszących się do kategorii funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami w perspektywie inkluzji występujących w zapisach strategii gminnych gmin miejskich, miejsko-wiejskich oraz wiejskich powiatu cieszyńskiego.

3. Rozpoznanie i opisanie działań odnoszących się do osób z niepełnosprawnościami w perspektywie inkluzji uwzględnianych podczas konstruowania strategii rozwiązywania problemów społecznych i strategiach rozwoju w wypowiedziach badanych pracowników administracji gmin miejskich, miejsko-wiejskich oraz wiejskich powiatu cieszyńskiego.

4. Rozpoznanie i opisanie sposobu odnoszenia się do koncepcji inkluzji osób z niepełnosprawnościami przez pracowników administracji gmin miejskich, miejsko-wiejskich oraz wiejskich powiatu cieszyńskiego podczas konstruowania strategii rozwiązywania problemów społecznych i strategii rozwoju.

5. Sformułowanie wskazań dla praktyki dla jednostek samorządów terytorialnych (JST), wspomagających proces inkluzji osób z niepełnosprawnościami (s. 166).

Przedmiotem badań były strategie rozwoju gmin, z podziałem na gminy miejskie (3), gminy miejsko-wiejskie (2) oraz wiejskie (7). Dobór zróżnicowanych gmin wskazuje na rozumienie przez Doktoranta odmiennych możliwości poszczególnych środowisk w kontekście oferowanych rozkazań dotyczących wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami. Dodatkowo Doktorant zrealizował sześć wywiadów pogłębionych. Dobrał grupę „heterogeniczną

spełniającą kryteria wyboru po dwóch przedstawicieli z każdego typu gminy, dobranych ze względu na staż pracy i doświadczenie zawodowe. Rozmówcami byli pracownicy administracji gminnej gminy miejskiej, miejsko-wiejskiej oraz wiejskiej. W przypadku wywiadów dotyczących strategii rozwiązywania problemów społecznych były to osoby reprezentujące miejskie/gminne ośrodki pomocy społecznej, biorące aktywny udział w konstruowaniu tego typu strategii (s. 179).

Autor przyjął dwa pytania badawcze dotyczące zapisów odnoszących się do osób z niepełnosprawnościami w perspektywie inkluzji, które są ulokowane w strategiach rozwiązywania problemów społecznych i w strategiach rozwoju gmin powiatu cieszyńskiego oraz dotyczące priorytetowych działań odnoszących się do kategorii funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami w perspektywie inkluzji, które występują w zapisach strategii gminnych gmin miejskich, miejsko-wiejskich oraz wiejskich powiatu cieszyńskiego, odpowiednio je uszczegółowiając.

Doktorant prawidłowo nie sformułował hipotez badawczych realizując swój projekt w paradygmacie jakościowym.

Wybór strategii badawczej oraz prezentacja planu badawczego pozwalają na pozytywną ocenę poruszania się przez Doktoranta w obszarze metodologicznym.

Swoją analizę wyników badań Autor sprowadził do opisu strategii gmin. Zawierają one ogólną charakterystykę strategii oraz opis sześciu kategorii nakreślonych przez Doktoranta:

1. Zasoby materialne i czynniki ekonomiczne
2. Zasoby społeczne i uczestnictwo w życiu społecznym
3. Zdrowie
4. Kompetencje i możliwości zatrudnienia
5. Edukacja i szkolnictwo
6. Dostęp do usług

Pomimo obszernego materiału badawczego Autorowi udało się zaprezentować go w sposób czytelny i przejrzysty. Całość rozważań empirycznych zamykają wnioski, w których Autor stara się podsumować odpowiedzi na pytania oraz odnosi się do sześciu wyodrębnionych kategorii badawczych.

Konkluzje końcowe

Podsumowując chcę podkreślić, że podjęty w pracy problem badawczy wpisuje się w współczesne zainteresowania nauk społecznych (w tym pedagogiki specjalnej i ogólnej). Zaprezentowany materiał badawczy został umiejętnie pogrupowany i zawarte w nim treści mają zarówno wartość poznawczą jak i praktyczną. Pracę doktorską Pana mgr. Sebastiana Mrózek oceniam wysoko i uznaję ją za ważny głos (badacza i zarazem praktyka) w obszarze pedagogiki (w tym specjalnej) głównie z uwagi na podjęcie problemu analizy gminnych strategii rozwoju w kontekście funkcjonowania osób z niepełnosprawnością, które mogą przyczynić się do realnej pozytywnej zmiany w tym zakresie.

Konkludując stwierdzam, że przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska spełnia w pełni kryteria stawiane pracom doktorskim z Art. 13 Ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym w zakresie sztuki (Dz.U. 2017 poz. 1789 j.t. z późn. zm.). Pracę oceniam bardzo wysoko i wnioskuję o jej wyróżnienie ze względu na oryginalność i wartość poznawczo-wdrożeniową.

2 powołanie
Barto Jedliński